

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТРЕНІНГІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПОЖЕЖНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ

*«Szkoła powinna dążyć do tego, by młody człowiek opuszczał ją
jako harmonijną osobowość, a nie jako specjalistę»¹¹
Albert Einstein*

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільно-економічного розвитку країни здійснюються глибокі реформи в системі підготовки фахівців для Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій.

Нині розширюються і оновлюються функції навчальних закладів, зокрема в системі МНС, призначенням яких є не лише надавати курсантам міцні, глибокі і мобільні знання, але й формувати у них широкий творчий потенціал, здатність швидко адаптуватися у сфері професійної діяльності та застосовувати здобуті знання, вміння і навички в повсякденній практиці на майбутніх ділянках галузі.

Л. Левандовська зауважує, що «одним з пріоритетних напрямів реформування професійно-технічної освіти є підготовка кваліфікованих спеціалістів, готових вирішувати нестандартні проблеми, швидко сприймати новачі та приймати правильні рішення. Важливе значення для розвитку таких навиків має методика та рівень викладання, використання нових, ефективних методів навчання, сучасних інформативно-комунікативних технологій і відповідний європейський досвід» [2, с. 47]. Підвищення ефективності навчання, підготовка курсантів ВНЗ МНС до майбутньої професійної діяльності безпосередньо залежить від доцільності добору у використання різноманітних, найбільш адекватних навчальній темі методів навчання, а також від активізації всього навчального процесу.

Важливою особливістю змін у навчальному процесі вищих навчальних закладів (ВНЗ) МНС України є широке впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методів, мультимедійних тренінгів у процесі професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби.

Аналіз попередніх публікацій. Над концептуальними положеннями та науково-методичними основами підготовки фахівців у ВНЗ МНС ефективно працюють: В. Бут, М. Варій, О. Євсюков, М. Козяр, М. Коваль, В. Козлячков, П. Образцов, О. Тімченко, Б. Шуневич.

У контексті нашого дослідження мають суттєве значення праці В. Андрущенка, В. Байденко, І. Зязона, С. Гончаренка, Р. Гуревича, Н. Нічкало, С. Сисоевої, Л. Шевченко, які присвячені проблемам професійного навчання; В. Бикова, М. Жалдака, І. Захарова, М. Кадемій, А. Кузика, М. Кусій, А. Литвина, Д. Никифорчука, П. Образцова, П. Орлова, А. Побірченко, Т. Рака, А. Ренкаса, В. Струков, Т. Ткаченко висвітлюються основні положення щодо проблем застосування ІКТ у ВНЗ; Р. Баклі, Л. Бондарева, А. Вербицький, В. Віленський, Е. Кристофер, Г. Паркер, Р. Кропі описують використання навчального тренінгу у професійній підготовці фахівців.

Мета статті – проаналізувати переваги використання мультимедійних тренінгів у процесі підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби.

Аспектний розгляд психолого-педагогічної літератури та Інтернет-джерел свідчить, що використання мультимедійного тренінгу у ВНЗ МНС:

– повністю навчально-виховний процес засобами, які забезпечують набуття нових знань та максимально наближують курсанта до умов майбутньої професійної діяльності фахівця пожежно-рятувальної служби;

– формують уміння і навички виконання різних видів професійної діяльності у стандартних і НС, умінь аналізу і вибору професійних дій у екстремальних ситуаціях;

– формує уміння організації позитивної міжособистісної взаємодії у спільноті та розвиває навички роботи у команді;

– формує підґрунтя для розвитку творчих здібностей (залучає курсантів до різноманітних форм і методів пізнавальної діяльності, з метою активізації самостійності, ініціативи, винахідливості, швидкості реакції тощо); критичного і творчого мислення у процесі вирішення професійних завдань;

– цілеспрямовано виявляє й розвиває творчу індивідуальність майбутнього фахівця служби цивільного захисту.

Термін «тренінг» (з англ. train, training) має низку значень: навчання, виховання, тренування, дресирування.

Як складова навчального процесу мультимедійний тренінг використовується для прискорення адаптації курсантів до умов практичної діяльності, їх якісної підготовки відповідно до вимог майбутнього місця праці чи служби, а в умовах пожежно-рятувальної служби – швидких і вивірених дій у НС.

Змістовний аналіз роботи ВНЗ МНС України та власний педагогічний досвід дозволили нам виділити наступні види навчальних тренінгів, які доцільно використовувати для підготовки майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби: *відеотренінг, мультимедійний тренінг, психолого-тренувальний центр підготовки пожежних та аварійно-рятувальних команд*.

У процесі планування конкретних занять необхідно враховувати, що будь-який мультимедійний тренінг має тією чи іншою мірою забезпечувати: активну участь курсантів у процесі навчання; встановлення зворотного зв'язку в системі «викладач-курсант»; можливість застосування набутих навичок і знань в життєвих, екстремальних та навчальних ситуаціях; розвиток цільових навичок поведінки (самостійної творчої діяльності, роботи в малих групах); мотивацію курсантів до підвищення ефективності своєї діяльності на заняттях і в реальних ситуаціях; можливість одержувати знання на груповому та індивідуальному рівнях.

У ВНЗ МНС розроблені та використовуються у навчально-виховному процесі наступні мультимедійні тренінги:

Пожежа – моделювання рятувальних операцій під час пожеж. Під час тренінгу курсанти визначають час вільного розвитку пожежі, шляху, пройденого пожежею на момент введення сил та засобів, розміри пожежі, форми, площі пожежі та площі гасіння; розраховують кількість сил та засобів необхідних для гасіння, витрати води, чисельність автомобілів основного призначення, особового складу для гасіння пожежі, відділене на гасіння та захист, пожежних автомобілів спеціального призначення, а також спеціальних служб міста. Будують схеми розташування сил та засобів для гасіння пожежі.

Повінь – учасники тренінгу створюють віртуальну ситуацію, де населенню міста загрожує прихід повені.

Ситуація поділена на 3 рівні:

- приготування;
- дія під час кульмінаційного пункту проходження повені;
- відбудовування.

Визд – головним завданням є оперативне вирішення і прийняття дій на рівні району і області, а також пожежно-рятувальних служб. Реєстрація одержання інформації в формі вправ дозволяє аналізувати катастрофу або нещасний випадок.

Головним завданням навчально-практичного завдання є налагодження співпраці між рятувальними підрозділами і адміністрацією.

Вбух – це моделювання аварії з вибуху газу на хімічному підприємстві. Такий моделюючий тренінг імітує ситуацію вибуху, яка загрожує навколишньому середовищу і населенню.

Газета – такий тренінг навчає учасників надавати інформацію у засоби комунікації.

Паніка – евакуація під час скупчення великої кількості людей.

Руйнування – пошкодження будинків і споруд.

Секція – відповідні дії органів пожежно-рятувальних служб під час надзвичайної ситуації

Лісова пожежа – рятувальні операції під час пожеж у великих лісових масивах.

Для вивчення розрахунку сил та засобів необхідних для ліквідації НС, управління ними, розвитку тактичного мислення та психологічної стійкості керівника з ліквідації надзвичайної ситуації за допомогою комп'ютерної техніки (персональні комп'ютери, принтери, мікшуючі пульти, акустична гарнітура, інноваційна комп'ютерна програма) та спеціальних ефектів (шуму, диму, імітації вогню тощо) використовується лабораторія психологічної підготовки керівника з ліквідації надзвичайної ситуації.

На рис 1 наведено технологічну схему розв'язання задачі з ліквідації НС згідно з методикою аналітичного розрахунку в даній лабораторії. За допомогою інноваційної комп'ютерної програми моделюється конкретна ситуація з розв'язку завдання із ліквідації НС на різноманітних промислових об'єктах під час проведення занять з дисципліни «Пожежна тактика».

1. Розподіл взводу на дві групи	2. Формування 5 підгруп у складі: керівник ліквідації НС, начальника штабу, начальника тилу	3. Розподіл задач між групами	4. Розподіл ролей в групі (здійснюється курсантами)
5. Розв'язання задачі			
<i>Дії викладача</i>		<i>Дії курсантів</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – у будь-який момент часу може проконтролювати хід розв'язку задачі на будь-якому робочому місці та внести необхідні корективи з головного комп'ютера; – під час розв'язку задачі з ліквідації НС створюється обстановка максимально наближена до реальної за допомогою світлових, димових та шумових ефектів. 		<ul style="list-style-type: none"> – складають схему розташування сил та засобів, згідно проведеного ними розрахунку; – перехід до наступного пункту аналітичного розрахунку відбувається тільки після знайденого правильного вибору формули в попередньому пункті; – усі формули, які були невірно підібрані фіксуються у протоколах розв'язку задач з ліквідації НС, які роздруковуються після закінчення заняття. 	
6. Підведення підсумків:			
<ul style="list-style-type: none"> – роздруковуються протоколи розв'язку задач з ліквідації НС та схеми розташування сил та засобів кожної підгрупи, в яких висвітлюється кількість допущених помилок; – представник від кожної підгрупи доповідає про хід виконання завдання та обгрунтовує прийняті рішення з урахуванням вимог діючих керівних документів в галузі ліквідації надзвичайної ситуації. 			

Рис 1. Технологічна схема розв'язання задачі з ліквідації НС згідно методики аналітичного розрахунку

Психолого-тренувальний центр підготовки пожежних та аварійно-рятувальних команд (ПТЦ) призначений для проведення навчальних тренінгів з метою спеціальної підготовки майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби до роботи в умовах НС: поведінка в нестандартних ситуаціях; дії при масових скупченнях людей; набуття навичок рятування і саморятуння; надання медичної і психологічної допомоги.

Вивчення зарубіжного досвіду показало, що проведення тренінгів на базі ПТЦ забезпечує набуття майбутніми фахівцями цивільного захисту високих практичних умінь і навичок у професійній підготовці, оскільки навчання проходить через засвоєння моделей практичної діяльності навчальним методом проб і помилок, а одержані навички розвиваються й удосконалюються в процесі реальної роботи рятувальника в екстремальних ситуаціях.

Як зазначають М. Козяр та Т. Ткаченко «навчання на базі ПТЦ позитивно впливає на професійну та психологічну підготовку фахівців цивільного захисту ... ПТЦ використовується для навчання, тренування, підвищення кваліфікації та перепідготовки усіх

категорій фахівців підрозділів МНС, різних верств населення, які у відповідності до функціональних обов'язків залучаються до проведення пожежно-рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт. Окрім фахівців МНС на базі центру проходять підготовку, тренування та тестування пожежники-рятувальники відомчих пожежних команд, фахівці аварійних бригад комунальних служб, спецпідрозділів» [3, с. 52].

Узагальнення проведеного теоретичного аналізу та власний практичний досвід дозволили нам сформулювати власне визначення мультимедійного тренінгу – це метод, за допомогою якого ми можемо розкрити у ході навчального процесу творчий потенціал майбутнього фахівця пожежно-рятувальної служби, зробити звичними, із урахуванням індивідуальних особливостей, способи, форми, навички, манери дії для ефективного виконання професійних або суспільних функцій та сформувати і стимулювати розвиток відповідальності, швидкої реакції, ініціативи, ділового мислення й орієнтації курсанта в процесі підготовки його до практичної діяльності.

Висновки. У процесі навчання найбільш доцільне використання, в першу чергу, тих методів, при яких: у курсантів розвивається бажання до творчої, продуктивної праці; вони прагнуть до активних дій, досягають успіхів і мотивують власну поведінку; відпрацьовують моделі поведінки, які потрібні для успішної професійної діяльності.

Установлено, що для підготовки майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби доцільно використовувати наступні види навчального тренінгу: *відеотренінг* (показ готових відеоматеріалів (відеоперегляд) і використання запису по ходу виконання ігрових завдань, їхній перегляд і аналіз (відеозворотний зв'язок)), *мультимедійний тренінг* (здійснення комплексних вправ, які моделюють НС, що дає можливість організувати спільну роботу відповідних служб під час надзвичайних та екстремальних ситуацій), *психолого-тренувальний центр підготовки пожежних та аварійно-рятувальних команд* (проведення навчальних тренінгів з метою спеціальної підготовки майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби до роботи в умовах НС: поведінка в нестандартних ситуаціях; дії при масових скупченнях людей; набуття навичок рятування і саморятування; надання медичної і психологічної допомоги). Визначено, що в практиці проведення навчального тренінгу найбільшого поширення має комбінована форма застосування методів навчання відповідно до цілей, завдань, особистості викладача-тренера та учасників, наявності необхідних ресурсів.

Література:

1. Пугачев В. П. Тесты, деловые игры, тренинги в управлении персоналом / Пугачев В. П. — М., 2001. — 285 с.
2. Левандовська Л. Впровадження технології тренінгу творчості при вивченні спеціальних дисциплін // Л. Левандовська // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2006. — № 5. — С.47—53.
3. Козляр М. М. Формування професійних знань і умінь рятувальників у психолого-тренувальному центрі / М. М. Козляр, Т. В. Ткаченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. — Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. — [вип. 16]. — С. 49—53.

У статті розглядається використання мультимедійних тренінгів на практичних заняттях за спеціальним спрямуванням у вищих навчальних закладах Міністерства надзвичайних ситуацій України.

Ключові слова: мультимедійний тренінг, підготовка, фахівець пожежно-рятувальної служби, Міністерство України з надзвичайних ситуацій, вищий навчальний заклад.

В статье рассматривается использование мультимедийных тренингов на практических занятиях за специальным направлением в высших учебных заведениях Министерства чрезвычайных ситуаций Украины.

Ключевые слова: мультимедийный тренинг, подготовка, специалист пожарно-спасательной службы, Министерство Чрезвычайных Ситуаций Украины, высшее учебное заведение.

Use of the multimedia trainings on practical classes for special purpose in the higher educational establishments of Ministry of extraordinary situations of Ukraine are examined in the article.

Keywords: multimedia training, training, specialist, fire and rescue services, Ministry Emergency Situations of Ukraine, higher educational establishment.